

Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi

The Journal of International Social Research

Cilt: 6 Sayı: 25 Volume: 6 Issue: 25

-Prof. Dr. Hamza GÜNDOĞDU Özel Sayısı-

www.sosyalarastirmalar.com Issn: 1307-9581

DOĞU ANADOLU GEÇ DEMİR ÇAĞI SERAMİKLERİ ÜZERİNDE GÖRÜLEN FİGÜRLÜ VE BİTKİSEL BEZEMELER

THE FIGURATIVE AND PLANT SHAPED ADORNMENTS ON CERAMICS OF LATE IRON AGE IN EAST ANATOLIA

Davut YİĞİTPAŞA*

Öz

Doğu Anadolu'da siyasal olaylarla şekillenen Geç Demir Çağı, yeni bir kültürel sürecin başlangıcıdır. Bu dönem, Akhamenidler'in bölgeye egemen olmasıyla (MÖ 547) başlayıp, Makedonya Kralı Büyük İskender'in bölgeyi almasıyla (MÖ 330) son bulmuştur. Bu dönem seramiklerinin üzerine sürülen krem renkte kalın bir astar ve bu astar üzerine kırmızı, kahverengi, kırmızımsı kahverengi ve siyah renklerle yapılan üçgen, fisto gibi geometrik bezemeler karakteristik özelliklerdir. Boya bezemeler monokrom ya da polikromdur. Kuş, dağ keçisi, geyik ve aslan gibi figürlü bezemeler çok kullanılırken insan ve bitki motifleri az kullanılmıştır.

Seramiklerde boya, kabartma ve kazı bezeme olmak üzere üç çeşit teknik tespit edilmiştir. Boya bezeme türleri de geometrik, bitkisel ve figürlü olmak üzere üçe ayrılmıştır. Ağaç, çiçek ve yaprak olarak karşımıza çıkan basit bitkisel bezemelerin yanı sıra az sayıda insan figürleri de görülmektedir. Av sahnesi gibi günlük yaşama dair kompozisyonlar da yer almaktadır. Seramikler üzerindeki tanımlarla bunların kaplar üzerindeki uygulama şekli ve kullanım yeri tespit edilmeye çalışılmıştır. Buna göre seramikler üzerinde yer alan boya bezemenin, uygulandığı kapların form ve dolayısıyla işlevleriyle doğrudan bir ilişkinin var olduğu görülmüştür. Kuşlar her kap üzerine yapılırken, bedensel olarak büyük olan aslan, geyik ve dağ keçileri çömlek, anfora-riton ve testi gibi büyük boyuttaki seramikler üzerine yapılmıştır. Bu bezemelerin, insanların yaşam biçimleri ve inanç sistemlerine ışık tutan bilgiler sağladığını düşünebiliriz.

Anahtar Kelimeler: Geç Demir Çağı, Seramik, Boya Bezeme, Bitkisel Bezeme, Fisto Bezeli Seramik.

Abstract

Late Iron Age is the beginning of a new cultural period which is shaped by politic occurrences in East Anatolia. This term starts with the prevalence of The Achaemenids (547 BC) and ends with the domination of King of Macedonian, Alexander the Great, (330 BC) in the region. Thick priming and geometric ornaments such as scallop and triangle which are done in red, brown, reddish brown and black colors on priming are the characteristic features. Paint ornaments are monochrome or polychrome. While figures such as bird, deer, mountain goat and lion are being used commonly, motives of human and plant are used scarcely.

* Yrd.Doç.Dr., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Protohistorya ve Önasya Arkeolojisi ABD, Kurupelit Kampüsü, 55139-SAMSUN E-mail: davut.yigitpasa@omu.edu.tr

Three techniques as paint, relievö and incised are determined on the ceramics. Kinds of paint ornaments are also separated in three groups as geometrical, figurative and plant shaped. In addition to simple plant figured ornaments such as tree, flower and leaf, human figures rarely are seen. Compositions that belong to daily life such as hunting scene are used too. By describing the figures on the ceramics, place of usage and practicing type of these are tried to determine. Thus, it is seen that there is direct relation between paint ornament on the ceramics and forms of these pots, namely their functions. While bird figure is being applied on every pot, huge figures such as lion, deer and mountain goat are applied on large ceramics such as jug, pitcher and amphora-rhyton. We might think that these ornaments provide knowledge that illuminates the way of life and religious system of human.

Keywords: Late Iron Age, Pottery, Paint Ornament, Plant Shaped Ornament, Festoon Ware.

Giriş

Geç Demir Çağı/GDÇ süreci ve kültürel değişimi siyasal olaylarla şekillenmiş gözükmeğtedir. Başlangıcında Urartu Krallığı yıkılmış ve İran kökenli yeni bir güç bölgeye egemen olmuştur (Har. 1). Bitişi ise Pers egemenliğinin yıkılışı ve Batı kökenli yeni bir kültürel süreç olan Hellenistik'in başlangıcıdır¹. Buradan hareketle GDÇ'yi Urartu ve Akhamenid Krallığı'nın yıkıldığı tarihleri kapsayan (MÖ 645/625-330) dönem olarak değerlendirmektediriz². Doğu Anadolu Bölgesi'nde GDÇ kültürü, apadanası (çok sütunlu kabul salonu)³, çivi yazısı, tek odalı kaya mezarı⁴ ve özellikle çanak çömlekler üzerinde yer alan asılı üçgenlerden dolayı "Triangle ware/Üçgen bezeli seramik", banda bitişik olarak yapılan yarım dairelerden dolayı "Festoon ware/Fisto bezeli seramik" ve "Tulip bowl/Lale formu çanak" diye de adlandırılan "Amphaloslu phiale" ile bilinmektedir.

Doğu Anadolu GDÇ seramiğinin karakteristik özelliklerinden biri de kahverengi, pembe-devetüyü ve kırmızı hamurlu malların üzerine sürülen krem renkte kalın bir astardır. Kremden devetüyü rengine kadar değişen açık renk ya da kırmızı astar üzerine boya bezeme yapılmıştır. Bezemelerde genelde kırmızı, kahverengi, kırmızımsı kahverengi ve siyah renkler kullanılmıştır. Bazen de kırmızı astar üzerine krem renk kullanılarak açık ya da koyu renk zemin ile bezeme arasında bir zıtlık oluşturulmak suretiyle parlak ve canlı bir görünüm elde edilmiştir. Bu tür bezeme oldukça karakteristiktir. Monokrom ya da polikrom boya bezeme uygulanmıştır⁵. Doğu Anadolu GDÇ (6.-4. y.y.) seramikleri, genelde geometrik şekillerle bezenmişlerdir. Aynı zamanda bu seramiklerde, insan, hayvan figürleri ve bitki motifleri de azımsanamayacak sayıda. Bunlar tek başlarına olmayıp, geometrik süslerle birlikte kullanılmışlardır. Geometrik bezemeler, üçgen, fisto, eşkenar dörtgen, daire, yarım daire, çengel, volüt, dama tahtası, balık kılçığı, ok, çarkifelek, merdiven, tırnak, düz, ters ve yana yatık 'V', artı, çarpı, nokta, güneş, sekiz kollu yıldız, kafes, zig zag, yatay ve dikey dalgalı çizgiden oluşmaktadır. Figürlü bezemelerden kuş, dağ keçisi, geyik, aslan, at ve eşek resimleri çokça kullanılmıştır. Bunların yanı sıra insan ve bitki figürleri ise diğerlerine oranla az sayıda. İncelediğimiz seramikler içerisinde az sayıda da olsa basit bitkisel bezemeye rastlanır. Bu üç şekilde görülür: ağaç, çiçek ve yaprak. Boya ve kazıma veya boya ve kabartma birlikte kullanılmış ancak kazıma ve kabartma hiçbir zaman birlikte kullanılmamıştır.⁶

¹ Boucharlat 1991, 289 v.d.

² Kroll 1984, 151 v.d.; Salvini 2006.

³ Summers 1993, 85 v.d.; Çilingiroğlu 1997, 79, 80.

⁴ Köroğlu 2008, 23.

⁵ Dyson 1965, 193-217; Kroll 1976, 1-184; Ditmann 1984, 155-193; Summers 1993, 85 v.d.; Sevin-Kavaklı 1995, 337 vd.; Çilingiroğlu 1997, 131; Sevin 1998, 716; Dusingberre 1999, 73-102; Yiğitpaşa 2009, 167-202; Yiğitpaşa 2010b, 104 v.d.

⁶ Yiğitpaşa 2010b, 66 v.d.

Üzerinde çalıştığımız seramikler, bezeme ve bezeme tekniği yönünden farklılık göstermektedir. Bunlar boya, kabartma ve kazı bezeme olmak üzere 3 çeşittir.⁷ Bezeme türleri, geometrik, bitkisel ve figürlü bezeme olmak üzere 3 grupta değerlendirilebilir. Bunlardan figürlü bezemeyi hayvan ve insan figürleri oluşturmaktadır. Bezemeler genelde kabin dış kısmına, bazen içine bazen de düz ağız kenarı üzerine yapılmıştır. Ancak insan ve hayvan motifleri seramiğin dış kısmına yapılmıştır.⁸ Boya bezemeli GDÇ seramiklerinde hayvanlar en sık rastlanılan naturalistik bezeme grubunu oluşturmaktadır. Bu makalenin amacı, GDÇ seramikleri üzerinde görülen bitkisel bezemeler ve stilize veya betimleyici üslupta yapılan insan ile genelde rezerve tekniğinde yapılan hayvan motiflerini tanımlayarak bunların kaplar üzerindeki uygulama şeklini ve kullanım yerini ortaya koymaktır. Bu bağlamda, kazı ve yüzey araştırmaları sonucu yayınlananlar ile çeşitli müzelerde bulunan seramikler üzerindeki insan ve hayvan motifleri belirlenerek türlerine göre ayırım yapılmıştır.

I. Bitkisel Bezemeler

İncelediğimiz seramikler içerisinde az sayıda da olsa basit bitkisel bezemeye rastlanır. Bu üç şekilde görülür: ağaç, çiçek ve yaprak. Örneğin, koç başlı boynuz ritonda (Çiz. 13; Res. 6) gövdede doğayı yansıtabilmek için kırmızı ve siyah renklerde basit boyama çizgileri verilmiş çeşitli bitkiler, dalları ve yaprakları oluştururken; fırça darbeleriyle sık ve düzensiz bir şekilde yapılan noktalar da otları betimliyor olmalıdır. Burada doğayı yansıtmaya çalıştıklarını friz kuşağındaki av sahnesinden de anlıyoruz. Bir tabak üzerinde konturu koyu kahverengi içi kızıl kahverengi renkle boyanmış dört yapraklı çiçek (Çiz. 6), çömlek parçasında kırmızı boyayla sarmal çiçek (Çiz. 1), bir çömlekçik üzerinde de peş peşe devam eden büyük gagalı ve kuyruklu bir kuş ve önünde ağaç ya da bitki motifleri (Çiz. 8; Res. 2), çift kulplu testi üzerinde iki dağ keçisi arasında kutsal ağaç siyah renkle konturları çizilerek içi boş verilmiş (Çiz. 16; Res. 9) ve bir anfora-riton üzerinde ağaç motifi (Çiz. 14; Res. 7) yer almaktadır.⁹

II. Figürlü Bezemeler

A. Hayvan Figürleri

Seramikler üzerine değişik cinsteki kuş, dağ keçisi, geyik, aslan, at ve eşek gibi hayvan figürleri resmedilmiştir. Bunlar hayvan mücadele sahnesi (Çiz. 5) ya da tek tek (Çiz. 14, 16-19; Res. 7, 9, 10) olabildiği gibi genellikle aynı hayvanın ardışık olarak tekrar edilmesi şeklinde yapılmıştır (Çiz. 2, 9-12, 15; Res. 3-5, 8). Diğer bezemelerde olduğu gibi hayvanlar da son derece özenli ve düzgün (Çiz. 8, 15; Res. 2, 8), bazılarında ise oldukça düzensiz ve düzensiz (Çiz. 7, 9, 10, 17; Res. 1, 3, 4, 10) yapılmıştır. Söz konusu hayvan motifleri genellikle dış konturları siyah renkle yapılarak içi kırmızı renkle boyanmasına rağmen (Çiz. 2, 4, 5) az da olsa tek renkle yapılmış örnekler de vardır (Çiz. 3, 7, 8, 17; Res. 1, 2, 10).¹⁰

1. Kuşlar: GDÇ seramikleri üzerinde çeşitli şekillerde görülen ve en çok kullanılan hayvan motifidir (Çiz. 2, 7, 8, 10, 12, 15; Res. 1, 2, 4, 8). Söz konusu motif genellikle silüet tekniğinde, naturalistik ya da stilize edilerek yapılmıştır. Kuşlar ana bezeme ögesi olarak anfora-riton (Çiz. 15, Res. 8), çömlek (Çiz. 2, 12) ve çömlekçik (Çiz. 10; Res. 4) üzerinde bir friz içerisinde ardışık düzende verilmiştir. Çömlekçik (Çiz. 10; Res. 4) üzerindeki kuş, kırmızı-kahverengi renkle yapılmış, oval gövdeli, kısa boyunlu, ayaksız, dik kuyruklu ve baş ile uzun gagası bir; başka bir seramiğe ait gövde üzerinde (Çiz. 2) sürü halinde peş peşe giden su kuşları, uzun gagalı, ayaksız ve kuyruksuz olarak silüet tekniğinde bezemelidir. Kuşların vücudu kiremit-kırmızıyla, uzun gagaları ise siyah renkle yapılmıştır. Diğer bir

⁷ Yiğitpaşa 2010b, 64. Yayınlanmamış doktora tezimizdeki bütün çanak çömlek repertuarı, monokrom boyalı (%37), polikrom boyalı (%11) ve bezemesizlerin oranı ise (%52)'dir. Ayrıca az sayıda kazı ve kabartma bezemeli kaplar da bulunmaktadır. Ayrıntı için bkz. *a.g.e.*, Grafik 30, Tablo 20.

⁸ Yiğitpaşa 2010b, 65.

⁹ Yiğitpaşa 2010b, 69.

¹⁰ Yiğitpaşa 2010b, 69.

çömlek (Çiz. 12) üzerinde bir friz içerisinde peş peşe su kuşları görülmektedir. Kırmızı boya ile silüet tekniğinde yapılan kuşların ayakları verilmemiştir. Anfora-riton üzerinde ise (Çiz. 15; Res. 8) krem renkle oval gövdeli, çatal kuyruklu, uzun boyunlu, kısa gagalı olarak, gözü de saklı astar tekniğinde verilmiştir. Çömlekçik üzerindeki kahvemsî siyah renkle yapılan kuş (Çiz. 7; Res. 1), çizgisel olarak stilize halde konturları kabaca verilmiş, uzun bacaklı ve ayaksızdır. Anfora-riton üzerindeki kuş kısa gagalı ve çömlekçik üzerindeki (Çiz. 8; Res. 2) uzun gagalı ve çatal kuyruklu kuşun ayakları, parmakları belli olacak şekilde verilmiştir. Bunlar bazen silüet özellik gösterirken (Çiz. 2, 10, 12; Res. 4) bazen de çok nitelikli naturalistik örnekler gösterenler de bulunmaktadır (Çiz. 8, 15; Res. 2, 8). Kuşlarda olduğu gibi, geyikler ve dağ keçileri bezeme içinde aynı boyutlarda betimlenmişlerdir. Kuşların ve dağ keçilerinin çok sayıda verilmeleri, bu tür hayvanların sürüler halinde yaşamalarından dolayı betim sanatına yansımış bir gelenek olmalıdır.

GDC seramikleri üzerinde kullanılan kuş motifinin yukarıda anlatıldığı üzere pek çok türü vardır. Bu motif, kap formu ve uygulama alanı gözetmeksizin çeşitli kapların muhtelif kısımlarına yapılmıştır.¹¹

2. Dağ Keçileri: Bu motif, kuş kadar olmasa da sık karşılaşılan bir hayvan figürüdür. Anfora-ritonun (Çiz. 14; Res. 7) ön yüzündeki frizde silüet tekniğinde kırmızı boya ile yapılmış koşar vaziyetteki dağ keçisinin boynuzları geriye doğru uzanır, devamındaki diğer yüzde ise sırt sırta dağ keçisi vardır; çift kulplu testinin (Çiz. 16; Res. 9) ön yüzünde üzerinde konturları siyah boya ile yapılan dağ keçisinin boynuzları arkaya doğru uzanmış, kuyruk havaya kalkık, ağız açık, göz ve kaş belirgin bir şekilde verilmiştir. Göz önce bir çizgi ile verilmiştir; ancak arka yüzdeki sahnede gözün açık biçimde betimlendiği görülmektedir. İçi boş olarak verilmiştir. Önündeki ağaç dallarıyla gösterilmiş, arka yüzde de aynı sahne tekrarlanmıştır. Çaydanlık (Çiz. 13; Res. 5) üzerinde friz içinde sürü halinde açık kırmızı boyayla, birbirini tek sıra ve koşarak takip eden, kuyrukları dik bir şekilde verilmiş dağ keçisi sürüsü yerleştirilmiştir. Bir çömlekçiğin gövdesi üzerinde birbiri arkasına sıralanan, acemice dış hatları çizilerek gövdeleri boş bırakılan ve baş yapısı çok belirgin olmayan dağ keçileri işlenmiştir (Çiz. 9; Res. 3). Kulpsuz bir testi üzerinde ise (Çiz. 17; Res. 10) kırmızı renk boyayla yapılmış, oldukça stilize edilmiş uzun vücutlu iri boynuzlu bir dağ keçisi gövde üzerinden ağza kadar uzanacak biçimde betimlenmiştir.

Dağ keçisi de, kuş gibi çok çeşitli formlardaki kapların farklı kısımlarına yapılmıştır. Dağ keçisi betimi, kap formu gözetmeksizin çömlekçik, çaydanlık, anfora-riton ve testi gibi büyük boyuttaki daha geniş bezeme alanına sahip kaplar üzerine yapılmışlardır. Önceki hayvan motiflerinde olduğu gibi bir sıra halinde yapılmıştır.¹²

3. Geyikler: GDC seramikleri üzerinde karşılaşılan bir diğer hayvan geyiktir. Bir seramik parçası üzerinde korunduğu kadarı ile gözü, saklı astar tekniği ile belirtilmiş silüet bir geyik figürü (Çiz. 3) görülmektedir. Gövdesi kırmızı boya ile doldurulan geyiğin çatallı boynuzunun üst bölümü ve vücudunun yarısı seramik kırık olduğu için görülememektedir. Tanımlanan geyik motifinin ne tür kap formuna uygulandığı bilinmemektedir. Bu nedenle söz konusu bezemeyi uygulamada herhangi bir kap formunun tercih edilip edilmediği anlaşılacakla birlikte çömlek ve testi gibi büyük boyuttaki kaplar üzerine yapılmış olmalıdır.¹³

4. Aslanlar: GDC kapları üzerinde görülen yırtıcı memeli hayvan olan aslanın bir kaç örneği bilinmektedir. Yonca ağızlı testi üzerinde rezerve tekniğiyle yapılmış ve testinin üzerine frontal olarak yerleştirilmiş bir aslan figürü görülmektedir (Çiz. 18). Kabın ana motifi olan aslan başarılı bir şekilde stilize edilmiştir. Boynu kısa ve kalın, beli ise ince olan aslanın vücudunun konturu, aşağı doğru inen uzun kuyruğu, dili ve gözü koyu kahverengi

¹¹ Yiğitpaşa 2010b, 69 v.d.

¹² Yiğitpaşa 2010b, 70.

¹³ Yiğitpaşa 2010b, 70.

ile belirlenmiş, vücudunun içi ise kırmızımsı kahverengi ile boyanmıştır. Dik kulakları, dışarı çıkık dili ve pençeleri de betimlenen ön ayakları ileri atılır durumda gösterilmiştir.

Aslan motifine farklı bir diğer örnek, Karagündüz'de ortaya çıkarılmış gövde parçası üzerinde bulunmaktadır.¹⁴ Söz konusu parçadaki iki aslanın antitetik mücadele sahnesi (Çiz. 5) tektir. Savaşan iki aslanın konturları siyah, içi kiremit-kırmızıyla doldurulmuştur. Dilleri uzun, ince bir çizgi formunda dışarı sarkar. Sağdaki aslanın dişleri gösterilmiştir. Kafaları kabaca, gözsüz ve kulaksız belirlenmiş, kuyruklar ise havada ve geriye doğru kıvrıktır. Ön ayaklar da havada gösterilmiştir.

Aslan betimi, çömlek ve testi gibi büyük boyuttaki daha geniş bezeme alanına sahip kaplar üzerine yapılmıştır. Konusu ve genel stilistik nitelikleri açısından hayvanın mücadele sahnesi diğerlerinden ayrılmaktadır.¹⁵

5. Atlar: Koç protomlu boynuz ritonun (Çiz. 13; Res. 6) ağız kenarında konturları plastik verilmiş friz içinde eşek, peş peşe atlar ve atlardan birinin üzerinde avcı işlenmiştir. Eşek ve atların konturları kalın siyah renkle çizilip içi kırmızı boyayla doldurulmuştur. Atların vücutları stilize, binicisi olan atın gözü saklı astar tekniğinde yapılmıştır. Üzerinde avcı olan atın koşum takımı belirtilmemiştir. Atların ve eşeğin kulakları sivri verilmiş, kuyrukları aşağı doğru sarkıtılmış ve yeleleri belirtilmiştir. Sadece bu örnekte av sahnesinde insan figürünün kompozisyon içine alınarak işlendiğini görüyoruz. Diğer örneklerde figürler son derece yalın resmedilirken burada bir "av sahnesi" betimlenmiş ve narratizm; yani konu anlatımı verilmiştir.¹⁶

6. Eşek: Koç protomlu boynuz ritonun (Çiz. 13; Res. 6) ağız kenarında konturları plastik verilmiş friz içinde peş peşe atlar ve arkada eşek betimlenmiştir. Eşeğin konturları kalın siyah renkle çizilip içi kırmızı boyayla doldurulmuş, kulakları sivri verilmiş, kuyrukları aşağı doğru sarkıtılmış ve yeleleri belirtilmiştir.

Geyik, aslan, at ve eşek motifi; kuş ve dağ keçisi betimlemelerinde olduğu gibi ardışık düzende verilmemiştir. At ve eşek motifi, koç protomlu boynuz ritonu gibi daha geniş bezeme alanına sahip kaba uygulanmıştır. Gerek konu anlatımı gerekse genel stilistik nitelikleri açısından av sahnesi diğerlerinden ayrılmaktadır.

Çiz. 4'deki küçük bir parça seramik üzerinde ise tanımlayamadığımız bir hayvana ait gövde korunmuştur. Yonca ağızlı bir testi üzerindeki bir platform üzerine oturtulmuş siluet tekniğinde çizilmiş hayvana benzer bir figürle bağlantılı (Çiz. 19) elinde bir nesne bulunmaktadır.¹⁷

B. İnsan Figürleri

Doğu Anadolu GDÇ seramiği üzerinde görülen insan figürleri, kadın ve erkek olarak ikiye ayrılır. Sadece dört seramikte insan figürü işlenmiştir. Bunlardan ilki koç protomlu boynuz ritonda av sahnesi içinde at üzerinde elinde mızrak tutan avcının (erkek) gövdesi ve başı riton kırık olduğu için görülmemektedir (Çiz. 13; Res. 6). İkincisi anfora-riton (Çiz. 14; Res. 7) üzerinde friz içerisinde kırmızı boya ile yapılmış koşar vaziyetteki dağ keçisinin önünde ve arkasında siluet insan, devamındaki diğer yüzde sırt sırta dağ keçisi ve önünde yine siluet insan motifi bulunmaktadır. Diğerleri, birbirine benzer tarzda yapılan iki ayrı çömlek üzerindeki, kabartma ve boya ile birlikte yapılan üç tarafında kadın başı bezemesidir (Çiz. 20, 21; Res. 11, 12).¹⁸

¹⁴ Sevin 2002, 479, Res. 4/1.

¹⁵ Yiğitpaşa 2010b, 71.

¹⁶ Yiğitpaşa 2010b, 71.

¹⁷ Yiğitpaşa 2010b, 71.

¹⁸ Yiğitpaşa 2010b, 72.

Değerlendirme ve Sonuç

Yukarıda anlatıldığı gibi GDÇ seramikleri üzerinde altı çeşit hayvan betimlenmiştir ve bunların çoğu yabancı türlerden oluşmaktadır. Burada dikkati çeken unsur evcil hayvanlardan at ve eşeğin avcılıkta kullanılıyor olmasıdır. GDÇ kapları üzerinde söz konusu av hayvanlarının yanı sıra at üzerinde elinde ok bulunan avcı da resmedilmiştir. Söz konusu sahneler sayesinde bölgenin faunası hakkında da bilgimiz olmaktadır. Bütün bunlardan o dönemde hayvancılık ve avcılığın yoğun bir şekilde yapıldığı ve kaplar üzerindeki yabancı hayvanların da daha çok sembolik anlam taşıdığı sonucunu çıkarabiliriz.

Yukarıdaki örnekler, Doğu Anadolu GDÇ’de önemli bir figürlü ve bitkisel bezeme geleneği olduğunu göstermektedir.

Kuş motifi satın alma yoluyla Van Müzesi (Çiz. 7; Res. 1), Adana Müzesi (Çiz. 10; Res. 4), Kars Köroğlu Köyü’nde bulunan ve şu an Kars Müzesi’nde muhafaza edilen ile Kars/Yoğunhasan Kalesi (Çiz. 8; Res. 2), Van Kalesi (Çiz. 12) ve Karagündüz Höyüğü’nden (Çiz. 2) bulunan kaplar üzerinde tespit edilmiştir. Kars Köroğlu Köyü’nde bulunan, şu an Kars Müzesi’nde muhafaza edilen devetüyü hamurlu anfora-riton üzerine krem renk ile bezenen örnek şimdide dek bilinen en naturalistik kuş motifidir. Öyle ki, göz, ayaklar ve kanatlar ayrıntılı biçimde resmedilerek gerçekçi bir üslup sergilemektedir. Gözü saklı astar tekniği ile yapılmıştır (Çiz. 15; Res. 8). Diğer örnekler gaga ve gövdeden ibaret olacak şekilde son derece kaba yapılmıştır. Çoğunlukla ardışık düzende bir band içine yerleştirilmiştir. Ancak Kars/Yoğunhasan Kalesi’nde bulunan (Çiz. 8; Res. 2) devetüyü hamurlu ve pembemsi oranj astarlı çömlekçik üzerinde siyah renkle büyük gagalı ve kuyruklu kuş ve önünde ağaç ya da bitki motifleri peş peşe devam etmektedir. Kuşların tasvirinde ağırlıklı olarak tek renk kullanılmış olmakla birlikte iki renk boya da kullanılmıştır.

Zoomorfik ve protomlu kaplar özel üretimlerdir. Törenselle nitelikli yapılmış ve kullanılmış olmalıdırlar. Bunlar çağdaş yerleşimlerdeki benzerleri gibi gerçekçi bir biçimde işlenmiştir. İnsan biçimli (Antropomorfik) kaplar (Çiz. 20, 21; Res. 11, 12) birbirine benzer özelliklerdedir. İnsanlar gerçekçi veya daha şematik olarak işlenmişlerdir. Kadın biçimli kaplar, GDÇ insanının sembolik dünyasına bir kapı açmasından dolayı önem taşımaktadır. İnsan yüzlü kaplarda kabartma ve boya bezeme birlikte kullanılmıştır (Çiz. 20, 21; Res. 11, 12). Biçimlerine de dikkat edilirse, bu kalitedeki kapların günlük işlerde kullanılmış olmaları oldukça zordur. GDÇ çanak çömlekleri üzerindeki “Triangle ware/Üçgen bezeli seramik” türü bezeme kompozisyonunun ana unsuru olarak kullanılırken, Patnos/Paşatepe’de bulunmuş kadın yüzü betimli bir çömlek¹⁹ ile Ahlat Müzesi’nde ki kadın yüzlü kap parçalarında²⁰ ise, kompozisyonun tamamlayıcı unsuru olarak kullanılmıştır.²¹ Özel bir koleksiyonda yer alan ve Kafkasya’da bulunduğu bildirilen²² ile Paşatepe’de bulunan ve Ahlat Müzesi’ne satın alma yoluyla gelen kadın yüzlü kapların şekilleri birbirinin aynıdır (Çiz. 20, 21; Res. 11, 12). Bu form, üç tarafına kadın başı yapılması için çok uygundur. Yüzler dolgun yanaklı, oval gözlü, sivri burunlu, küçük ağızlı, kalın dudaklı, kalın çatık kaşlı olarak verilmiştir. Figürlerin boyutları, saçları birbirlerinin aynıdır. Hepsi aynı üsluba göre yapılmışlardır. Erken dönemlerden itibaren hem İran’da hem de Orta Anadolu’da insan biçimli kapların kullanıldığını biliyoruz. Ancak yukarıda bahsedilen form ve yapılaş şekli Doğu Anadolu bölgesel karakteri olarak görebiliriz.

Hayvan motiflerinde cinsiyet ayrımı belirtilmemiş ancak, özgün nitelikleriyle verilmiştir. Örneğin geyiğin boynuzu çatalı (Çiz. 3), dağ keçilerinin ise düz (Çiz. 17; Res. 10) ve başından boynu üzerine yay şeklinde (Çiz. 9; Res. 3; Çiz. 18; Res. 9) gösterilmiştir.

¹⁹ Köroğlu 1995, Res. 1.

²⁰ Köroğlu 1995, Res. 2-4.

²¹ Dönmez 2000, 7.

²² Kellner 1976, Res. 3.

Transkafkasya’da hayvan biçimli olarak yapılan ritonlardan “at”ın kosmolojik olarak güneşi; “keçi”nin ise bereket ve çoğalmayı temsil ettiğine inanılmaktadır.²³ Plastik olarak tasarlanan keçi ve at ritonlardan başka söz konusu hayvanlardan keçinin; anfora-riton (Çiz. 14; Res. 7), çift kulplu testi (Çiz. 16; Res. 9), çaydanlık (Çiz. 13; Res. 5), çömlekçik (Çiz. 10; Res. 3), kulpsuz bir testi üzerinde (Çiz. 17; Res. 10) ayrıca atında koç protomlu boynuz ritonu (Çiz. 13; Res. 6) üzerine boya bezemeyle yapıldıklarını görmekteyiz.

Akhamenid Devleti’nin kuruluş döneminden sonra seramiklerin teknoloji, biçim ve bezeme özelliklerinde sürece bağlı olarak herhangi bir değişikliğin olmadığını, bu dönemin sonuna kadar aynı karakteristik özellikler gösteren bezeme ve seramiklerin kullanıldığını düşünmekteyiz.

İncelediğimiz seramiklerin yarıya yakını amorf parçalar oluşturur. Parçalar halindeki seramikler üzerindeki boya bezemelerde nasıl bir konunun işlendiği, müzelerdeki tüm kaplar sayesinde daha iyi anlaşılmaktadır. Bezeme-form ilişkisi açısından bakacak olursak; Doğu Anadolu GDC seramiklerde yer alan boya bezemenin, uygulandığı kapların form ve dolayısıyla işlevleriyle doğrudan bir ilişkinin var olduğu gözlenmiştir. Söz konusu bezeme tipleri belli bir kap formuna veya boyutuna özgüdür. Küçük kuşlar kap formu gözetmeksizin çeşitli kapların üzerine çizilirken, bedensel olarak büyük olan aslan, geyik ve dağ keçileri çömlek, anfora-riton ve testi gibi büyük boyuttaki kaplar üzerine yapılmışlardır. Çanakların dış yüzünden ziyade iç yüzü bezeme alanı olarak değerlendirilmiştir. Çanaklar üzerine geometrik bezeme bitkisel bezemeye oranla daha çok yer verilmiştir. Geometrik motiflerin oluşturduğu bezemeler çanakların düzleştirilmiş ağız üzerine, iç yüzlere, dış yüzlere bazen de iç-dış yüze birden uygulanmıştır. Çanaklardan sonra çömlekler bezemenin en çok uygulandığı kap formlarındandır. Yapı olarak geniş olduğu için çanaklara oranla daha çeşitli ve zengin bezemeler görülür. Çanaklarda olduğu gibi az da olsa çömleklerinde düzleştirilmiş ağız kenarı üzerine geometrik bezemelerin yapıldığı görülür. Yuvarlak ve yonca ağızlı testiler üzerinde geometrik bezemeler oldukça yoğun olarak kullanılmıştır. Anfora-riton ve diğer ritonlar üzerinde bitkisel, hayvan ve geometrik bezemeler görülür. Bunlar insanların yaşam biçimleri ve inanç sistemlerine ışık tutan bilgiler sağlamaktadır. Çömleklerde görülenler büyük geniş ağızlı veya dar ağızlı kaplarda görülmezler. Hayvan figürlerinin ana bezeme ögesi olarak kullanıldığı bezemelerde geometrik ve bitkisel bezemeler tamamlayıcı unsurlardır. Bezemelerde hayvan, bitki ve geometrik motiflerle beraber av sahnesi (Çiz. 13; Res. 6) gibi günlük yaşama dair kompozisyonlar da yer almaktadır.

KAYNAKÇA

- BOUCHARLAT, Rémy (1991). “From the Iron Age to the ‘Hellenistic’ Period. Some evidence from Mleiha (United Arab Emirates)”, *Archäologie*, VI, ss. 289-300.
- CEYLAN, Alpaslan (2001). *Sarkamış-Tarihi ve Arkeolojik Araştırmalar*, Erzurum.
- CEYLAN, Alpaslan (2008). *Doğu Anadolu Araştırmaları (Erzurum-Erzincan-Kars-İğdır, 1998-2008)*, Erzurum
- ÇİLİNGİROĞLU, Altan (1997). *Urartu Krallığı, Tarihi ve Sanatı*, İzmir.
- DİLER, Adnan (1986). “Gökçeşeyh Buluntuları Işığında Protomlu Boynuz Rhytonların Kökeni ve Gelişimi”, *Belleten*, CCII, ss. 19-44.
- DITTMANN, Reinhard (1984). “Problems in The Identification of an Achaemenian and Mauryan Horizon in North-Pakistan”, *Archaeologische Mitteilungen aus Iran*, XVII, ss. 155-193.
- DÖNMEZ, Şevket (2000). “Adana Müzesi’nden Boya Bezekli Bir Geç Demir Çağı Testisi”, *Türk Arkeoloji ve Etnografya Dergisi*, I, ss. 5-8.
- DUSINBERRE, Elspeth R. M. (1999). “Satrapal Sardis: Achaemenid Bowls in an Achaemenid Capital”, *American Journal of Archaeology*, CIII, ss. 73-102.
- DYSON, Robert H. Jr. (1965). “Problems of Protohistoric Iran as seen from Hasanlu,” *Journal of Near Eastern Studies*, XXIV, ss. 193-217.
- EMRE, Kutlu (1969). “Altıntepe’de Urartu Seramiği”, *Belleten*, CXXXI, ss. 279-289.
- KALKAN, Hatice (2009). “Akhaimenid Armenia, At ve Rhyta”, *Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, Arkeoloji Dergisi*, XIII/1, ss. 141-148.
- KELLNER, H. J. (1976). *Urartu. Ein wiederentdeckter Rivale Assyriens*, München, 1976.

²³ Rzaev 1976, 28.

- KÖROĞLU, Kemalettin (1995). "Doğu Anadolu Kökenli İnsan (Kadın) Yüzlü Kaplar", *Arkeoloji Sanat*, LXVIII, ss. 25-32.
- KÖROĞLU, Kemalettin (2008). "Urartu Kaya Mezar Geleneği ve Doğu Anadolu'daki Tek Odalı Kaya Mezarlarının Kökeni", *Arkeoloji Sanat*, CXXVII, ss. 21-38.
- KROLL, Stephann (1976). "Keramik Urartäischer Festungen in Iran", *Archäologische Mitteilungen aus Iran*, Ergänzungsband 2, Berlin, ss. 1-184.
- KROLL, Stephann (1984). "Urartus Untergang in anderer Sicht", *İstanbul Mitteilungen*, XXXIV, ss. 151-170.
- ÖZFIRAT, Aynur (2006). "Van, Ağrı ve Iğdır İlleri Yüze Araştırması, 2005", *Araştırma Sonuçları Toplantısı*, XXIV-1, ss. 143-162.
- ÖZFIRAT, Aynur (2007). "Pre-classical Survey in Eastern Turkey. Fourth Preliminary Report: The Eastern shore of Lake Van", *Ancient Near Eastern Studies*, XLIV, ss. 113-140.
- PARKER, Anna (1996). *Northeastern Anatolia in the Iron Age: On the Periphery of Empires*, (A thesis submitted in fulfilment of the requirements for the degree of Master of Arts in the Department of Classics and Archaeology, Faculty of Arts, University of Melbourne)
- RZAEV, N. I. (1976). *Iskusst vo Kavkazskoj Alba 4 v.do n.e.-7 v.n.e.*, Baku.
- SAGONA, Antonio (1992a). "Excavations at Büyüktepe Höyük 1991. Second Preliminary Report", *Anatolian Studies*, XLII, ss. 29-46.
- SAGONA, Antonio (1992b). "Büyüktepe Höyük 1991", *Kazı Sonuçları Toplantısı*, XIV-1, Ankara, ss. 193-198.
- SAGONA, Antonio vd.(1992). "Excavations at Büyüktepe Höyük, 1991: Second Preliminary Report", *Anatolian Studies*, XLII, ss. 29-46.
- SALVINI, Mirjo (2006). *Urartu Tarihi ve Kültürü*, (Çev. B. Aksoy), İstanbul.
- SEVİN, Veli (1998). "Van/Karagündüz Kazılarının Işığında Doğu Anadolu Geç Demir Çağ Çanak Çömleği", *Karatepe'deki Işık, Halet Çambel'e Sunulan Yazılar*, (Eds. G. Arsebük-M. J. Mellink-W. Schirmer), İstanbul, ss. 715-726.
- SEVİN, Veli (2002). "Late Iron Age Pottery of the Van Region Eastern Anatolia: In the Light of the Karagündüz Excavations", *Festschrift für Manfred Korfmann Mauerschau*, I, (Ed. R. Aslan), ss. 475-482.
- SEVİN, Veli-KAVAKLI, Ersin (1995). "Karagündüz Höyüğü ve Nekropolü Kurtarma Kazıları 1994 Yılı Kurtarma Kazıları", *Kazı Sonuçları Toplantısı*, XVII-1, Ankara, 337-361.
- SEVİN, Veli vd. (1999). "Karagündüz Höyüğü 1998 Yılı Kazıları", *Kazı Sonuçları Toplantısı*, XXI-1, Ankara, ss. 409-420.
- SUMMERS, Geoffrey (1993). "Archaeological Evidence for the Achaemenid Period in Eastern Turkey", *Anatolian Studies*, XLIII, ss. 85-108.
- TARHAN, M. Taner (1989). "Van Kalesi ve Eski Van Şehri Kazıları, 1987", *Kazı Sonuçları Toplantısı*, X-1, ss. 369-428.
- TARHAN, M. Taner (2007). "Median and Achaemenid Periods at Tuşpa", *The Achaemenid Impact On Local Populations and Cultures In Anatolia*, (Eds. İnci Delemen in collaboration with O. Casabonne-Ş. Karagöz-O. Tekin), ss. 117-130.
- TAŞYÜREK, Orhan A. (1997). "Adana Bölge Müzesi'ndeki Boyalı Urartu Kaplarından Örnekler", *Türk Arkeoloji Dergisi*, XXIV-1, ss. 175-194.
- YİĞİTPAŞA, Davut (2009). "Erzurum Müzesi'nden Bir Grup Boya Bezemeli Geç Demir Çağ Seramiği", *Atatürk Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, XXII, ss. 167-202.
- YİĞİTPAŞA, Davut (2010a). "Erzurum Müzesi'nden Bir Grup Geç Demir Çağ Çanak Çömleği", *Uluslararası Van Gölü Havzası Sempozyumu/The Fifth International Symposium of Van Lake Region*, V, (Ed. O. Belli), Van, ss. 33-55.
- YİĞİTPAŞA, Davut (2010b). *Arkeolojik Veriler Işığında Doğu Anadolu Geç Demir Çağı (MÖ 6.-4. Y.Y.) Çanak Çömleği, Yüzcüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Van.

EK

Harita 1: Doğu Anadolu ve İran Azerbaycan'ı Geç Demir Çağ Merkezleri

Çizim 1- Sazlıkyanı, Gövde Parçası. Yayın yeri: (Özfirat 2006b: 162, Res. 13/10-16; 2007: 118-119, 139, Res. 18/10-16; Yiğitpaşa 2010b: Lev. 49/12).

Çizim 2- Karagündüz Höyüğü 1521, Gövde Parçası, Kod. H. 104.4, kahvemsi pembe (7.5 YR 6/4) hamurlu, içi hamurunun renginde, dışı krem (10 YR 7/3) astarlı, ince kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı (hafif), çark yapımı, bezeme kızıl kiremit (10 R 4/6), siyah (7.5 YR N2/). Yayın yeri: (Sevin ve bşk. 1999: 411, 416, Çiz. 3/10; Sevin 2002: 479, Res. 4/5). Yiğitpaşa 2010b: Lev. 28/5).

Çizim 3- Büyüktepe, Gövde Parçası, koyu kahverengi hamurlu, koyu sarı (5 YR 5/4) astarlı (pişme nedeniyle dış yüzey grileşmiş), ince kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, çark yapımı, bezeme koyu kahverengi (5 YR 3/3). Yayın yeri: (Sagona 1992a; 1992b; Sagona ve bşk. 1992; 40, Res. 6/10; Parker 1996: 120, Res. 5/7; Yiğitpaşa 2010b: Lev. 4/7).

Çizim 4- Karagündüz Höyüğü 1101, Gövde Parçası, Kod. H. 101.1, kahve (5 YR 5/6) hamurlu, içi hamurunun renginde dışı açık krem (7.5 YR 8/2) astarlı, ince kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, çark yapımı, bezeme kızıl kahve (10 R 3/3), kiremit kırmızı (10 YR 5/6). Yayın yeri: (Sevin 2002: 479, Res. 4/2; Yiğitpaşa 2010b: Lev. 28/4).

Çizim 5- Karagündüz Höyüğü 1360, Gövde Parçası, Kod. H. kiremidimsi kırmızı (2.5 YR 5/6) hamurlu, içi hamurunun renginde dışı krem (10 YR 8/3) astarlı, orta kum katkılı, orta pişirilmiş, açkılı, çark yapımı, bezeme koyu kiremit (10 YR 4/6), siyah (5 YR 2.5/1). Yayın yeri: (Sevin 2002: 479, Res. 4/1; Yiğitpaşa 2010b: Lev. 28/1).

Çizim 6- Altın-tepe, Tabak, R: ?, kiremit renkte hamurlu, içi krem astarlı, orta kum katkılı, dışı açkılı, bezeme koyu kahverengi-kızıl kahverengi. Yayın yeri: (Emre 1969: Res. 20; Yiğitpaşa 2010b: Lev. 1: 7).

Çizim 7-Resim 1- Van Müzesi, Çömlekçik, Satın Alma, Envanter No: 42.1.76, ağız çapı 9 cm., yükseklik 18.5 cm., deve (5 YR 6/6) hamurlu, krem (7.5 YR 8/3) renginde astarlı, orta kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, el yapımı, bezeme kahvemsî siyah (5 YR 3/1). Yayın yeri: (Yiğitpaşa 2010b: Lev. 115/3).

Çizim 8-Resim 2- Kars Müzesi, Çömlekçik, Satın Alma, Kars/Sarıkamış/Karapınar Köyü, Envanter No: 1.3.2002/1665, ağız çapı 8 cm., yükseklik 11.5 cm., devetüyü (5 YR 5/6) hamurlu, krem (7.5 YR 8/3) renginde astarlı, ince kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, çark yapımı, bezeme kiremit (10 R 5/8), siyah (5 YR 3/1). Yayın yeri: (Belli-Ceylan 2002: 121-122; Ceylan 2001: 33, 57, Lev. XVI; 2008: 117; Yiğitpaşa 2010b: Lev. 105/1).

Çizim 9-Resim 3- Erzurum Müzesi, Çömlekçik, Satın Alma, Envanter No: 108.85, ağız çapı 8 cm., yükseklik 10.5 cm., koyu krem (5 YR 7/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, ince kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, çark yapımı, bezeme kiremit (2.5 YR 5/6). Yayın yeri: (Yiğitpaşa 2009: Lev. III/7, Foto. 7; 2010a: Lev. I: 1; 2010b: Lev. 101/3).

Çizim 10-Resim 4- Adana Müzesi, Çömlekçik, Satın Alma, Envanter No: 29.4.72, yükseklik 16 cm., ağız R: 10 cm., karın R: 15 cm., devetüyü hamurlu, astarsız, açkısız, bezeme kırmızı-kahverengi. Yayın yeri: (Taşyürek 1977: Res. 7; Res. 8; Yiğitpaşa 2010b: Lev. 89/4).

Çizim 11-Resim 5- Van Müzesi, Çaydanlık/İbrik, Satın Alma, Envanter No: 24.2.76, ağız çapı 9.5 cm., yükseklik 18 cm., krem (7.5 YR 8/3) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, ince kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, el yapımı, bezeme kırmızı (2.5 YR 7/8). Yayın yeri: (Yiğitpaşa 2010b: Lev. 114/3).

Çizim 12- Van Kalesi, Ağız Parçası. Yayın yeri: (Tarhan 1989: 387 no. 5; 416 Res. 37.1; 2007: Res. 8: 1; Yiğitpaşa 2010b: Lev. 34: 1).

Çizim 13-Resim 6- Erzurum Müzesi, Koç Protomlu Boynuz Ritonu, Satın Alma, Envanter No: 143.81, ağız çapı 12.5 cm., yükseklik 36 cm., pembemsî deve (5 YR 7/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, ince kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, el-kalıp yapımı, bezeme kiremit (10 R 5/6), siyah (5 YR 2.5/1). Yayın yeri: (Diler 1986: Res. 1; Yiğitpaşa 2010a: Lev. V/2; 2010b: Lev. 98/2).

Çizim 14-Resim 7- Van Müzesi, Anfora-Riton, Satın Alma, Envanter No: 42.2.76, ağız çapı 7 cm., yükseklik 24.5 cm., açık deve (5 YR 7/6) hamurlu, kahvemsî deve (7.5 YR 7/4) renginde astarlı, ince kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, el yapımı, bezeme kiremit (2.5 YR 5/8). Yayın yeri: (Kalkan 2009: Çiz. 2, Kat. 2, Res. 4; Yiğitpaşa 2010b: Lev. 113/2).

Çizim 15-Resim 8- Kars Müzesi, Anfora-Riton, Satın Alma, Kars/Şenkaya/Koroğlu Köyü, Envanter No: 2.4.77, ağız çapı 10.5 cm., yükseklik 31.8 cm., devetüyü (5 YR 5/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, ince kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, el yapımı, bezeme krem (7.5 YR 8/3). Yayın yeri: (Yiğitpaşa 2010b: Lev. 106/3).

Çizim 16-Resim 9- Van Müzesi, Testi, Satın Alma, Envanter No: 3.27.79, ağız çapı 7 cm., yükseklik 26.2 cm., deve (5 YR 6/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, el-kalıp yapımı, bezeme siyah (5 YR 2.5/1). Yayın yeri: (Yiğitpaşa 2010b: Lev. 111/2).

Çizim 17-Resim 10- Erzurum Müzesi, Testi, Satın Alma, Erzurum/Karayazı/Sarıtaş Köyü, Envanter No: 77.89. Ağız çapı 7.5 cm., yükseklik 19.7 cm., açık devetüyü (5 YR 7/6) hamurlu, krem (7.5 YR 7/3) astarlı, ince kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, çark yapımı, bezeme kiremit (2.5 YR 4/8). Yayın yeri: (Yiğitpaşa 2009: Lev. IV/1, Foto. 11; Yiğitpaşa 2010b: Lev. 96/2).

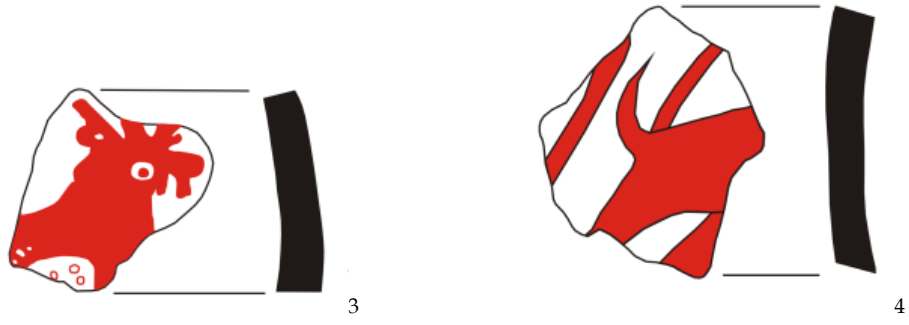
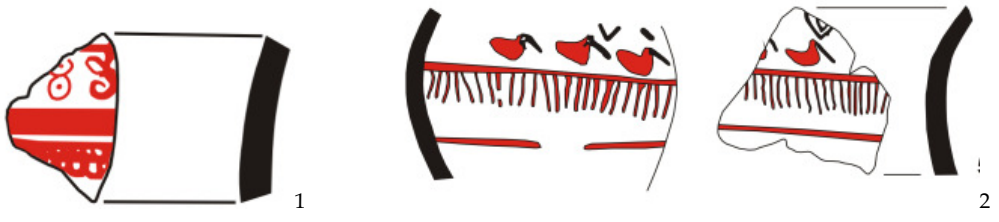
Çizim 18- Adana Müzesi, Yonca Ağızlı Testi, Satın Alma, Muş/Malazgirt/Pulur, yükseklik 32 cm., karın R: 24.5 cm., kaide R: 11 cm., koyu kahverengi hamurlu, devetüyü astarlı, açkılı, bezeme kırmızımsî kahverengi, koyu kahverengi ve siyah. Yayın yeri: (Taşyürek 1977: Res. 1, Res. 1, a-e; Dönmez 2000: 5, Res. 1-2; Yiğitpaşa 2010b: Lev. 87/1).

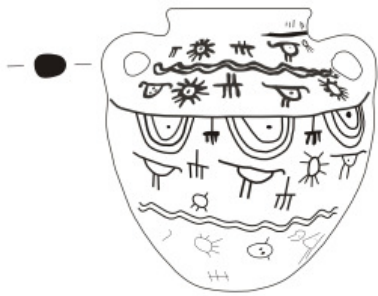
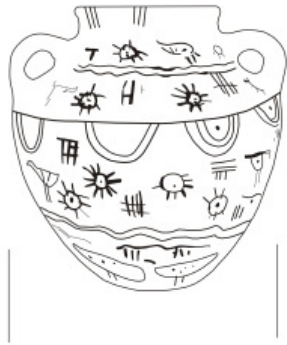
Çizim 19- Adana Müzesi, Yonca Ağızlı Testi, Satın Alma, yükseklik 26.5 cm., ağız R: 6.4 cm., karın R: 23 cm. Koyu kahverengi hamurlu, devetüyü astarlı, bezeme kırmızı, siyah. Yayın yeri: (Taşyürek 1977: Res. 2, Res. 2, a-c; Yiğitpaşa 2010b: Lev. 87/2).

Çizim 20-Resim 11- Ahlat Müzesi, İnsan Yüzlü Kap Parçası, Satın Alma, Envanter No: 1033. Ağız çapı 23.5 cm., boyutları 10X16 cm., 11X8 cm., 9X10 cm., deve (5 YR 6/6) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, orta kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, çark yapımı, bezeme kiremit (10 R 4/6), siyah (7.5 YR N2/1). Yayın yeri: (Koroğlu 1995: 25-26; Yiğitpaşa 2010b: Lev. 90/3).

Çizim 21-Resim 12- Anadolu Medeniyetleri Müzesi, İnsan (Kadın) Yüzlü Kap, Paşatepe, Kazı No: PD 402, Envanter No: 23008, bej (7.5 YR 8/4) hamurlu, hamurunun renginde astarlı, ince kum katkılı, iyi pişirilmiş, açkılı, çark yapımı, bezeme kiremit (10 R 4/6), siyah (5 YR 2.5/1). Yayın yeri: (Darga 1993: 114-115, Kat. No. A 156; Koroğlu 1995: 25-26, Res. 1; Yiğitpaşa 2010b: Lev. 91/1).

ÇİZİMLER

7

8

9

10

11

12

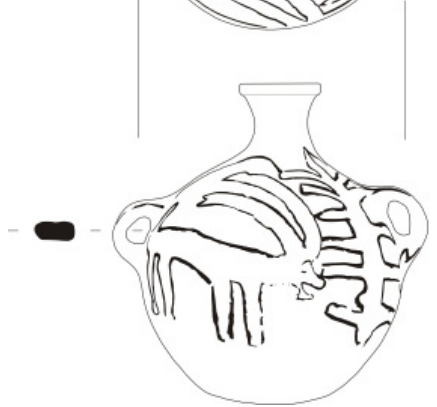
13

14

15

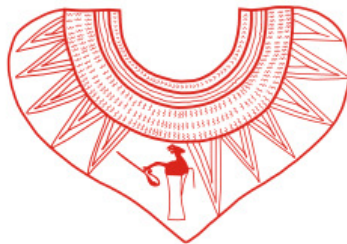
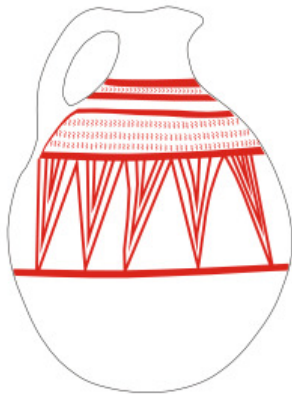
16

17

18

19

20

21

RESİMLER

1

2

3

4

5

6

7

8

9

10

11

12